

Секція 3

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

І ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Вітман К. М.

*доктор політичних наук, професор кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПЕРЕДІСТОРІЯ ВИХОДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Протягом останнього десятиліття Європейський Союз зазнає цілої низки випробувань на міцність, серед яких: зростання євроскептичних настроїв та популярності націоналістичних політичних сил, що стоять на позиціях ізоляціонізму та протекціонізму національних держав; дискусії щодо доцільності та напрямів подальшого поглиблення євроінтеграції, а також розширення ЄС; міграційна криза, яка призвела до збільшення обсягів нелегальної міграції, підтвердила необхідність формування єдиної міграційної політики та розсварила держави ядра з державами периферії ЄС. Однак найбільшим випробуванням на міцність для Європейського Союзу став вихід Великої Британії – держави, що стояла біля витоків його формування в нинішньому вигляді [1, р. 48]. В 1973 р. вона приєдналася до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), яке в 1992 р. внаслідок підписання Маастрихтського договору трансформувалося в політичну наднаціональну структуру – Європейський Союз.

В 2016 р. Велика Британія провела референдум щодо членства країни в ЄС, на якому 51,9% виборців висловилися за вихід з Євросоюзу. Така незначна перевага прихильників Brexit стала причиною тривалих дискусій щодо доцільності імплементації цього рішення. У Великій Британії відбувалися спроби поставити під сумнів або оскаржити результати референдуму. Так, наступ-

ного після референдуму дня на сайті звернень до уряду та парламенту Сполученого Королівства було створено петицію з позицією вважати недійсним результат референдуму про вихід з ЄС, позаяк явка не перевищила 75%, а кількість прихильників Brexit не набрала більше 60%, що вказує на необхідність проведення повторного референдуму [2]. Незважаючи на те, що петиція набрала необхідні для розгляду 100 тис. голосів, повторний референдум призначено не було.

Британське суспільство надзвичайно поляризувалося навколо питання Brexit, оскільки майже половина – 48% громадян виступили за продовження участі Великої Британії в ЄС. Прихильники цього сценарію, зокрема вчені та бізнесмени, спробували оскаржити референдум який начебто відбувся з порушенням процедури виходу держави з ЄС. Лондонська юридична фірма *Mishcon de Reya*, представляючи їх інтереси, апелювала до того, що процес виходу з ЄС в межах ст. 50 Лісабонської угоди може бути ініційований лише рішенням парламенту, позаяк результат референдуму не має обов'язкової юридичної сили. Вступ Великої Британії до Європейського економічного співтовариства зафіксовано в Акті про європейські співтовариства 1972 р., а скасування одного законодавчого акту може відбутися лише шляхом прийняття іншого, а не всенародним волевиявленням [3].

На цьому факті увага особливо не акцентується, але це вже не перший референдум щодо членства Великої Британії з ЄС. Сполучене Королівство завжди займало особливе місце в Європейському Союзі, його інтеграція в ЄС була неповною, на відміну від інших держав ядра євроспільноти [4, р. 14].

Приєднавшись до євроспільноти, Велика Британія виконувала всі умови єдиного внутрішнього ринку, натомість гальмуючи поглиблення інтеграції в інших сферах (політичній, оборонній, фінансовій). Формування спільної європейської правової системи, єдиної європейської валюти, спільної європейської зовнішньої і оборонної політики, створення європейської армії сприймалося у Великій Британії як подальша втрата суверенітету і загроза

розчинення в європейському об'єднанні. Тому поряд з Ірландією Велика Британія відмовилася вступати до Шенгенської зони і залишилася за межами дії єдиної європейської валюти (єврозони).

Від самого початку участь держави в європейській інтеграції була дуже суперечливим, дражливим питанням і призводила до постійних політичних баталій. Спочатку в 1957 р. Велика Британія утрималася від приєднання до Римського договору, який став основою формування Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Однак дві наступні її заявки 1963 та 1967 рр. були відхилені тодішнім Президентом Франції. Шарль де Голль пояснив своє вето тим, що Лондон демонструє відсутність інтересу до спільного ринку і потребує радикальної трансформації для вступу до ЄЕС, принагідно звинувативши Велику Британію в глибокій ворожості до європейської інтеграції. «Нинішній єдиний ринок несумісний з економікою, на якій зараз стоїть Велика Британія», – заявив Президент Франції [5]. Після його відставки Сполучене Королівство подало третю заявку, яка була нарешті задоволена, і в 1973 р. приєдналося до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) за часів правління Консервативної партії.

Проте в 1974 р. на парламентських виборах перемогла Лейбористська партія, яка вирішила переглянути умови участі Британії в ЄЕС і провести референдум щодо доцільності участі на нових умовах. Референдум із запитанням: «Чи вважаєте ви, що Велика Британія повинна залишатися в Європейському співтоваристві (єдиному ринку)?» відбувся 5 червня 1975 р. Підтримали продовження членства Великої Британії в ЄЕС 67,2% виборців, явка становила 64,5% [6, р. 172]. Відповідно до результатів волевиявлення Велика Британія залишилася членом Європейського економічного співтовариства.

Однак питання доцільності участі держави в європейській інтеграції поставало на всіх етапах розвитку ЄС. Після економічної кризи 2008 р. консерватори реанімували ідею проведення референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС: політики використовували критику євроінтеграції та зростання популярнос-

ті євроскептичних настроїв як політичну платформу. В 2011 р. за ініціативою консерватора Д. Наттелла було створено відповідну петицію про референдум щодо членства в ЄС, яку підтримали понад 100 тис. громадян Великої Британії, невдоволених міграційним тиском та зниженням соціальних стандартів, що у населення асоціювалися з негативними наслідками євроінтеграції [7, р. 1259]. Д. Наттелл апелював до того, що в країні мешкає понад 40 млн. громадян, які ще не мали жодної можливості висловити свою волю щодо членства Великої Британії в ЄС.

Парламент (Палата громад) відреагував на петицію і розглянув ініціативу, однак не підтримав ідею проведення референдуму. Під час багатогодинних дебатів прем'єр-міністр Д. Камерон закликав парламентаріїв проголосувати проти, пославшись на те, що час, коли Європа переживає кризу, не найкращий для проведення такого референдуму [8]. Однак саме Д. Камерон та Консервативна партія, яку він на той момент очолював, реалізувала референдум щодо членства Великої Британії з ЄС. Передвиборча кампанія консерваторів на парламентських виборах 2015 р. містила програмні положення про проведення переговорів між Великою Британією та ЄС щодо покращення умов членства та референдуму щодо членства в ЄС, залежно від результату переговорів.

Переговори, які відбулися наприкінці 2015 р., стосувалися відмови Великої Британії від поглиблення політичної інтеграції зі збереженням одночасно власного суверенітету та членства в ЄС, змін міграційного законодавства (Велика Британія воліла проводити власну жорстку міграційну політику) та недискримінації держав, що не входять до єврозони (забезпечення однакових умов єдиного ринку для всіх держав-членів ЄС, незалежно від того, якою валютою вони користуються). Велика Британія виклала свої умови (цілі переговорів) у відкритому листі до голови Європейської Ради, які були розглянуті очільниками всіх держав-членів ЄС наприкінці 2015 р. Європейський Союз пішов на поступки – досягнуті сторонами Брюссельські домовленості передбачили, що посилення політичної інтеграції ЄС не буде поширюватися

на Велику Британію, яка в деяких сферах не виконуватиме європейські зобов'язання, про що будуть внесення відповідні зміни до Договору про ЄС [9]. Однак щодо міграційного питання досягти остаточного компромісу не вдалося, оскільки умови Великої Британії порушували право на свободу пересування в ЄС.

Європейський Союз сподівався, що Брюсельські домовленості, які повинні були вступити в силу після того, як Велика Британія повідомить Європейську Раду про рішення залишитися членом ЄС, позитивно вплинуть на результати референдуму щодо членства країни в ЄС. На той момент парламент Великої Британії вже прийняв Акт про референдум щодо членства в ЄС, який мав відбутися 23 червня 2016 р. І хоча соціологічні опитування вказували на приблизно однакову кількість євроскептиків та єврооптимістів, перші з незначною перевагою перемогли (51,9%). Великою мірою на результат референдуму вплинули антиміграційні та ксенофобські настрої, які роздмухувалися правими політичними силами в британському суспільстві. Тоді в ЄС сягла піку міграційна криза, викликана збільшенням притоку біженців в 2015-2016 рр. з країн Африки та Близького Сходу, охоплених збройними конфліктами. Британці побоювалися навали біженців внаслідок запровадження міграційних квот та досягнення консенсусу в межах спільної міграційної політики ЄС.

Література:

1. Clarke H., Goodwin M., Whiteley P. Brexit. Why Britain voted to leave European Union. Cambridge University Press, 2017. 256 p.
2. EU Referendum Rules triggering a 2nd EU Referendum: Petition // UK Government and Parliament. URL: <https://petition.parliament.uk/archived/petitions/131215>.
3. Brexit: Legal steps seek to ensure Commons vote on Article 50 // BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36700350>.
4. Inglehart R., Norris P. Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash // HKS Working Paper. 2016. № RWP16-026. 53 p.
5. 1967: De Gaulle says «non» to Britain – again // BBC. URL: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/27/newsid_4187000/4187714.stm.

6. Troitiño D., Kerikmäe T., Chochia A., Hrebickova A. Brexit. History, Reasoning and Perspectives. Springer International Publishing, 2018. 283 p.
7. Hobolt S. The Brexit vote: a divided nation, a divided continent // Journal of European Public Policy. 2016. Vol. 23. № 9. P. 1259-1277.
8. Кэмерон: на референдуме надо поддержать членство Великобритании в ЕС // Радио Свобода. URL: <https://www.svoboda.org/a/27811825.html>.
9. EU deal gives UK special status // BBC. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-35616768>.

Аніщук Н. В.

*доктор юридичних наук, професор кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВІ РЕФОРМИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

На початку ХХІ ст. в Україні європейська інтеграція визначена одним із головних напрямків вітчизняної державної політики. Прагнучи стати членом ЄС, наша держава розпочала проводити гендерно-правові реформи. Адже для країн Європейського Союзу питання гендерної рівності є пріоритетними напрямками гендерної політики. Гендерна проблематика сьогодні в демократичних спільнотах проголошується як одна із базових у вирішенні соціальних проблем. У процесах європейської інтеграції вирішення проблемних питань у сфері рівності прав і можливостей жінок і чоловіків є важливою складовою.

Гендерна рівність є метою Європейського Союзу. Гендерна рівність означає рівний доступ, можливості, обов'язки та участь чоловіків та жінок в усіх сферах громадського та приватного життя. Також вона передбачає рівний доступ та розподіл ресурсів між жінками та чоловіками [1].

Гендерна рівність є однією з ознак правової держави. Утвердження гендерної рівності є одним із основних стандартів і одночасно одним із найважливіших показників демократичного поступу. Варто підкреслити, що сьогодні в країнах ЄС існують спеціальні закони про гендерну рівність. Серед країн Євросоюзу